

**MUALLİM NÂCİ'NİN "LİSÂN-I FÂTİH'TEN"
VE "SELÎMİYYE" ŞİİRLERİNE YAZILAN
NAZÎRE, TERBÎ' VE TAHMÎSLER**

M. FâtiH ANDI*

Tarih duygusu Türk şiirine müstakil bir tem olarak, Tanzimat sonrası edebiyatımızda girer ve zamanla şairlerimizin önemli ilham kaynaklarından birisini teşkil eder. Daha önceleri, Divan şiirinde tarih temi bir duygu, özel bir bakış ve sâniha zemini olarak karşımıza çıkmaz. Divan şairinin kaleminde muhteva olarak tarihten, ya üzerinden zamanın geçmesiyle bugün bizim için "tozlu zaman perdesi"nin ardından tarihîlik vasfını kazanmış olan devrin siyasî ve askerî aktüalitesi içerisindeki sefer, harb ve fetih gibi olayların, manzum veya mensur, kaleme alındığı eserler, yeni yapılan cami, çeşme, saray, kasr, medrese v. s. gibi mîmârî eserlere manzum olarak ebcedle düşülen tarih kayıtları veyahut bazı tarihî şahsiyet veya kahramanların yaptıklarını menkıbevî bir tarz içerisinde sadece tesbit etmekle kalan eserler çerçevesinde bahsetmek kabildir. Oysa sanatta tarih duygusu insanın kendisinden evvelki zamana tarihî bir bakışla (*retrospection*) ve bu bakışı bir ilhâm, idrâk veyahut yorum meselesi yapmasıyla bir değer kazanır. Kaldı ki Divan şiirindeki bu gibi eserler dahi yekûn olarak, yüzlerce yıllık bir edebiyat zenginliği ve birikimi içerisinde düşünülürse, Yahya Kemal'in "Hayâl Beste" şiirinde

".....

Bu eserler seni göstermeğe kâfi diyemem.

Şî're aksettirebilseydin eğer, dinlerdin
Yüz fetih şî'ri, okudukça, çelik tellerden.

Resme aksettirebilseydin eğer, ömrünce
Ebedî cedleri karşında görürdün, canlı.

Gönlüm isterdi ki mâzîni diriltten san'at,
Sana târîhini her lâhza hayâl ettirsin."

* Yard Doç. Dr., İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

mısralarıyla dile getirdiği "nâ-kâfi"lik şikâyetini haklı gösterecek kadar az ve yetersiz bir tabloya karşımıza çıkarır.¹

Tanzimat'tan sonraki devreye gelindiğinde, birdenbire artan ve yeterli mevcûdiyete ulaşan bir zenginlik göstermese de, tarihin müstakil bir tem olarak edebî eserlerimizde yer almaya başladığına şahit oluruz. Fakat bu devrede de bir duygu ve perspektif çerçevesinde ele alınan tarih temi, olay yahut kişi planında ancak sınırlı ve muayyen bir kadro içinde şiirimize yansır. Bu kadronun sınırlarını ise umûmî hatlarıyla Osmanlı Devleti'nin genişleme ve yükseliş dönemine ait olaylar ve bilhassa tarihî şahsiyet olarak Fatih Sultan Mehmed ve Yavuz Sultan Selim teşkil eder.

XIX. asrın ikinci yarımına tesadüf eden bu devrenin şiirinde tarih teminin, hatta 1908 Meşrûtiyet'ine kadar, ağırlıklı olarak bu iki padişah ve onların şahsında Osmanlı'nın güçlü, kudretli çağları etrafında karşımıza çıkmasında devrin siyâsî ve sosyal yapısının, bu yapının gelişen dış ve iç olaylar çerçevesinde içine düştüğü durumun rolünü aramak yerinde olur. Devir, devletin Batı karşısında askerî ve iktisadî açıdan gitgide daha ziyadeleşen bir zaafa dâcâr olduğu, Karadağ, Balkan, Adalar ve Yunan isyanlarının ve çatışmalarının ve bilhassa o günlerde Osmanlı'yı derinden sarsan 93 Türk-Rus Harbi'nin etkisini kuvvetle hissettirdiği bir devirdir. Millettin birbiri ardına şahit olduğu bu felâketli olaylar ile siyâsî ve ictimâî yapının içine düştüğü zaaf süreci toplumun şuurlatında ister istemez, tarihinin görkemli devirlerine ve olaylarına karşı bir tahassür ve ilgiyi beslemiştir.²

Zira toplumların tarihinde, sosyal değişme isteğinin arttığı, mevcut durumun insanlarda toplumsal tatminsizliklere ve önemli sıkıntılara yol açtığı durumlarda tarih bir sığınak haline gelir. Çoğu kez insanlar içinde buldukları buhranlı durumdan kurtulmanın yolunu tarihin kudretli ve görkemli dönemlerinde aramaya başlarlar. Toplum, rayına girdiği yanlış ve çarpık gidişten kendisini kurtaracak bir güzergâh, bir model aramaya başlar. Özlediği, mahrumiyetini hissettiği durum yahut değerler, mazisinin hangi döneminde en yüksek mevkide ise, hasreti o devreye yönelir. Bu gibi zamanlarda tarih sadece hâlihâzırdaki durum karşısında "hayal kırıklığına uğramışlar için bir sığınak veya hissî tatmin kaynağı" olmaktan çıkıp, bir dinamizm menbaı, ileriye dönük insanlar için de bir bilgi, tecrübe, ilhâm ve kuvvet kaynağı olmaya başlar.³ Bu da ancak tarihin kuru bilgi yığını olarak değil, bir yorum ve tecrübe hazinesi şeklinde "değerlendirilişi" ile mümkündür. Bu yorum ve tecrübe hazinesini millet fertlerinin hayatında ve hafızasında bir güç ve moral odağı olarak yaşanan "hâl" hâline dönüştürecek şey ise, A. Hamdi

¹ Bu konuda daha geniş bilgi için bk.: Ömer Faruk Akün, "Abdülhak Hamid'in *Merkad-ı Fâtih'i Ziyâret* Manzûmesi ve İçindeki Görüşler", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, nr. 7, İstanbul 1956, s. 61-63.

² Bk.: a y., s.63-64.

³ Tarih duygusunun milletlerin tarihindeki yeri hakkında daha geniş bilgi için bk : Erol Güngör, "Millî Tarih Meselesi", *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul 1990, s 59-77

Tanpınar'ın da "Tarih şuur ve sevgisini edinmek, bugününü mâzî ile zenginleştirmek." cümlesinde belirttiği, milletin kendi tarihine duyduğu "şuur ve sevgi"dir. Bu şuur ve sevgi, sanat ve edebiyat vasıtasıyla estetik bir boyuta ulaşır ve bir derûnî ufuk genişliğine, bir zihin, muhayyile ve gönül zenginliğine dönüşür.

Bunun farkına döneminin edebiyatında tarih duygusunun yer almasında öncü ismi Namık Kemal de varmış olmalı ki, *Nevrûz Bey'in Tercüme-i Hâli*'nin mukaddimesinde eski edebiyatımızın tarihe ilgisizliğinden şikâyetle, yeni Türk edebiyatçıların bu konuya yönlendirmeye çalışır:

"Ümem-i kadîme ve hâzıradan faziletle marûf olanlarının numûne-i imtisâl olmağa lâıyk bir vak'a-i târîhiyyeleri yoktur ki, ya bir şairlerinin kuvve-i hayâlî veya bir ediblerinin mahâret-i kalemiyle hâfıza-i itibâr-ı millete nakşedilmiş olmasın.

Dirîgâ ki, akvâm-ı İslâmiyye'nin hûn-ı feyzi her asırda mu'cizât-ı fitrat-tan madûd birçok eâzım yetiştirdiği halde, edebiyatımız bu asra gelinceye kadar bir meslek-i sahîhe dökülemediğinden, ekserinin meâsiri aramızda bütün bütün unutulmuş ve belki yâda bile alınmamıştır. Hatta nâmları dahi, olsa olsa tevârîh-i mufassalada görülür.

İslâm içinde fezâil-i ahlâk hemen umûmiyet derecesinde münteşir olduğundan, şimdiki tavk-ı beşerin fevkünde gördüğümüz birçok ef'âl, evvelleri umûr-ı âdiye hükmünde tutulduğu çîhetle, tarihlerimiz akıllara veleh getirecek bunca vekâyi'-i fevkalâdeyi vukûât-ı rûz-merre gibi hiç ehemmiyet vermeksizin tahrîr edegeldikleri için, hikâyâ-yı seleften maksad-ı aslî olan hisse-i istifâdenin tehzîb-i ahlâk kısmı bütün bütün sâkıt hükmündedir.

Binaenaleyh îtikâd-ı âcizâneme göre birkaç seneden beri gerçekten edebiyat itlâkına istihkâk göstermekte olan âsâr-ı cedîdemizde en ziyade teksîri arzu olunacak şûbeleden biri de millet-i İslâmiyye'nin sevâbık-ı azametini yâd ettirecek resâildir."⁴

***

Tanzimat sonrası edebiyatında tarih teminin yukarıda bahsedildiği üzere umûmiyetle Osmanlı'nın yükseliş devresine ait konular ile Fatih Sultan Mehmed ve Yavuz Sultan Selim'den bahseden şiirlerden oluşan sınırlı bir repertuar içerisinde gelişmesinin sebeplerinden birisi de, Namık Kemal'in yukarıdaki cümlelerinde çizdiği istikâmete muvafık olarak bizzat kendisinin kaleme aldığı eserlerin, döneminin genç edebiyatçıları üzerinde uyandırdığı ilgi ve tesirdir.⁵

⁴ *Nevrûz Bey'in Tercüme-i Hâli*, İstanbul 1292, s.3-5. Yukarıda zikrolunan yazısında Ö. Faruk Akün de Namık Kemal'in bu cümlelerine, yeni edebiyatın tarih duygusuna yönelişindeki önemi açısından dikkat çeker. Bk.: a.g.m., s.76.

⁵ Bu konuda bk.: Ö. Faruk Akün, a.g.m., s.64; a mlf., "Namık Kemal" madd, *İslâm Ansiklopedisi*, c.VIII, M.E.B Yay., İstanbul, 1960, s.70.

Namık Kemal 1867 yılında 23 sahifelik küçük bir risale hâlinde yayımladığı ve neşredilmiş ilk eseri olan *Devr-i İstîlâ* isimli kitabında⁶ Osmanlı Devleti'nin Kânûnî devrine kadar olan yayılma ve yükseliş dönemini kısa temalarla anlatırken Fatih ve Yavuz'a da özel bir önemle yer verir. Bu eserini 1872'de neşrettiği yine bir formalık küçük bir risâlesi olan *Bârîka-i Zafer* izler. Namık Kemal'in "tarz-ı kudemâyı taklîden" seci'li, musanna' bir dille ve müselsel cümlelerden oluşan bir üslûpla kaleme aldığı bu eserde ise İstanbul'un fethi ve Fatih Sultan Mehmed'in fetihteki başarısı anlatılır. Kemal'in bu iki eserini, *Evrâk-ı Perîşân* adını verdiği kitap serisi içinde, 1872 yılı sonlarında Sultan Fatih'in, 1873'ün ilk günlerinde de Yavuz Selim'in hâl tercümelemelerine dair yazdığı cüz'ler takip eder.⁷

Bu eserleriyle devrinin edebiyat ve fikir ortamına getirdiği dikkat, Namık Kemal'den sonra ve ondan etkilenen birtakım şairlerin Osmanlı tarihine ve şahsiyetlerine dair yazdıkları şiirlerin büyük ekseriyetinin Fatih ve Sultan Selim hakkında oluşunu doğurmuştur. Bu bize bu eserlerin devirlerinde uyandırdıkları tesir ve fonksiyonu açıkça gösterir.⁸

***

Bu iki Osmanlı sultanına dair yazılan şiirlerin devrin edebiyatında işlenen tarih temi içinde ekseriyeti teşkil etmelerinde Namık Kemal'den sonra devrin edebiyat çevrelerinde "üstâd-ı âzâm" ve "muallim" olarak kabul edilen iki ismin, Abdülhak Hamid ve Muallim Nâci'nin de hem Fatih'e, hem de Yavuz'a dair birer şiir yazmış olmasının etkisi büyüktür. Her iki şairin yazdıkları her iki şiir de devirlerinin edebiyat muhitlerinde büyük takdir görmüş, beğeni toplamış ve taklit edilmişlerdir.

Abdülhak Hâmid'in sözkonusu iki şiiri, farklı neşirlerinde ve kendisinden bahseden kaynak ve zikirlerde "Selim Manzûmesi", "Sultan Selîm Medhiyesi", "Selim Ziyaretnâmesi", "Cedd-i Emced-i Hazret-i Şehriyârî Sultan Selîm-i Evvel Türbesini Ziyaret" gibi değişik isimlerle de anılan "Kabr-i Selîm-i Evvel'i Ziyâret" manzumesi ile yine "Fâtih Ziyaretnâmesi", "Fâtih Medhiyesi", "Fâtih Mersiyesi", "Fâtih'i Ziyâret", "Cennet-mekân Fâtih Sultan Mehmed Türbesini Ziyaret", "Hazret-i Fâtih'in Türbesini Ziyaret" gibi başlıklarla da anılan "Merkad-i Fâtih'i Ziyaret" manzûmesidir.

Hâmid'in bu iki şiirden hangisini daha evvel yazdığını bilmiyoruz. Ömer Faruk Akün'ün "Abdülhak Hâmid'in Merkad-i Fâtih'i Ziyaret Manzûmesi ve İçindeki Görüşler" adlı makalesinde ortaya koyduğuna göre, "Merkad-i Fâtih'i

⁶ Ömer Faruk Akün, "Namık Kemal'in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri", *Türkiyat Mecm.*, nr. XVIII, İstanbul 1976, s.5.

⁷ a.y., s 12-13.

⁸ Namık Kemal'in eserlerinde Fatih Sultan Mehmed'i değerlendirişi hakkında ayrıca bk.: Mehmet Kaplan, "Namık Kemal ve Fatih", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, nr. VI, İstanbul 1954, s 71-82; *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, c.I, İstanbul 1976, s.287-299.

Ziyaret" şiiri Hâmid'in İstanbul'da bulunduğu 1879 (1294 Rûmî) yılında yazılmıştır.⁹ Fakat "Selîm-i Evvel'i Ziyâret" manzumesinin neşri "Merkad-i Fâtih'i Ziyaret"ten daha evveldir.¹⁰ Bu şiir 4 Kânûn-ı sâni 1883'te yayımlanmıştır. "Kabr-i Selîm-i Evvel'i Ziyaret" de Hâmid'in 1334/1916 yılında neşredilen *İlhâm-ı Vatan* isimli eserinde "Merkad-i Fâtih'i Ziyaret" manzumesi ile peşpeşe tam metin olarak yayımlanır.¹¹ Burada şiirden hemen sonra Namık Kemal'in bu şiire azdığı bir nazire de kitapta yer alır.¹² Bu nazirenin yayımlandığı ilk sayfada mevcut olan bir dipnotta yer verilen Namık Kemal'in 4 Rebûlevvel 1299 tarihli bir mektubundan alınmış şu satırlar, hem "Kabr-i Selîm-i Evvel'i Ziyaret" in değerlendirilişi, hem de Yeni Türk şiirine tarihî duygunun ve Yavuz Selim teminin girişinin Namık Kemal tarafından ifadesi bakımından dikkate değer:

"Sen tarih dediğimiz ummân-ı zulmetin a'mâk-ı hafâsına gir!.. Bize *Eş-ber* gibi kitaplar yaz!.. İskender'in ahlâkından büyük ahlâk tasavvur ve tasvir et!.. Selîm-i Evvel'in türbesini ziyaret eyle!.. O ziyaretindeki hissiyâtı, o pâdişâh-ı azîmü'ş-şâna nedîm-i hâs olan Hasan Can'ın vicdanından sudûr etmiş kadar rûhânî bir belâgatle tarif et!.. Selîm-i Evvel'in meziyyet-i siyâsiyyesini Osmanlı ashâb-ı kalemi arasında en evvel tarife nesren muvaffak olan Kemal, nazmına nazîre söylemeğe çalışsın!.. Sana kudretin mevhibe-i mahsûsası onu iktizâ eder."¹³

"Merkad-i Fâtih'i Ziyaret" şiiri ise, bilinenin aksine, neşir sahasına ilk olarak Bulgurluzâde Rıza'nın 1325 R./1909 tarihinde neşrettiği *Müntehabât-ı Bedâyi'-i Edebiyye* ile¹⁴ değil, 23 Temmuz 1891/11 Temmuz 1307 tarihli *Mirsâd* mecmuasında çıkmıştır.¹⁵ Fakat "Bir eser-i bî-nazîrdir." üst başlığı ile yayımlanan bu neşri dahi ilk neşir olarak kabul etmekte ihtiyatlı davranmak gereklidir. Zira şiirin bu neşri de *Mirsâd*'ın "Müze-i Edebî" başlığıyla sunduğu bir sütunda yer almıştır. Bu ifade bize ya şiirin daha önce neşredilmiş olmasa bile edebiyat çevrelerinde istinsah yoluyla elden ele dolaştığını ve dolayısıyla "Müze-i Edebî"ye girecek kadar aktüalitesinin eskitilmiş olduğunu veyahut daha evvel de başka bir yerde yayımlanmış bulunduğunu göstermektedir. Nitekim Hâmid çok daha önceki bir tarihte, 1 Mayıs 1302/13 Mayıs 1886'da Pîrizâde Osman Bey'e İngiltere'den yazdığı bir mektubunda "Rica ederim, Arakel Efendi'ye söyle ki, eğer Mustafa Reşid Bey bizim "Fâtih Sultan Mehmed Mersiyesi"ni mecmuasına bastırırsa, o nüshayı isterim." diye ricada bulunur ki, bu bize kendisinin bu şiirini daha evveleri de neş-

⁹ Ömer Faruk Akün, "Abdülhak Hamid'in *Merkad-i Fâtih'i Ziyâret* Manzûmesi ve İçindeki Görüşler", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, nr. 7, İstanbul 1956, s. 66-68.

¹⁰ "Cedd-i Emced-i Hazret-i Şehriyârî Sultan Selîm-i Evvel Türbesini Ziyaret", *Tercümân-ı Hakikat*, nr.1368, 24 Safer 1300/4 Kânûn-ı sâni 1883.

¹¹ *İlhâm-ı Vatan*, İstanbul 1334/1916, s. 59-63.

¹² "Namık Kemal Bey'in Naziresidir", a.e., s. 64-68.

¹³ a.e., s.64.

¹⁴ Bulgurluzâde Rıza, *Müntehabât-ı Bedâyi'-i Edebiyye*, İstanbul 1325, s.45-46.

¹⁵ "Fâtih'i Ziyaret", *Mirsâd*, y.1, nr.18, 11 Temmuz 1307/23 Temmuz 1891, s. 139-140.

retmeye çalıştığını gösterir.¹⁶ Bu tarihlerde Mustafa Reşid *Envâr-ı Zekâ* adlı mecmuayı çıkarmaktadır. Fakat biz bu mecmuada yaptığımız taramada "Merkad-i Fâtihi Ziyaret" şiirinin neşredildiğini göremedik.

Eser ikinci defa ise, altında imza olmaksızın, yine 1909'dan önce, 1894 (1312 hicrî)de *Gencîne-i Belâgat*'ta neşredilir.¹⁷ Her iki neşirde de "Merkad-i Fâtihi Ziyaret", en son Hâmid'in *İlhâm-ı Vatan*'daki neşrine kadar yapılan diğer neşirlerinde olduğu gibi eksiktir. Bu neşirlerde şiirin tamamı 18 beyit olarak görülmektedir.¹⁸

"Merkad-i Fâtihi Ziyaret" in bu tarihlerde çok bilinen ve okunan bir eser oluşunun bir delili de Mehmed Emin Yurdakul'un "Biz Nasıl Şiir İsteriz?" başlığıyla yazdığı şiirinin "Fâtihi nedir?..." diye başlayan mısraında Hâmid'in bu eserine gönderme yapmasıdır. Nitekim Mehmed Emin'in bu şiirinin yayımlandığı *Servet-i Fünûn* nüshasında bu mısraa dipnot düşülerek, buradaki "Fâtihi"ten maksadın Abdülhak Hâmid'in "Fâtihi Ziyaret" manzûmesi olduğu belirtilmiştir.¹⁹

"Kabr-i Selîm-i Evvel'i Ziyaret" ve "Merkad-i Fâtihi Ziyaret"leriyle Abdülhak Hâmid'in yanı sıra, devrin şirinde Sultan Fatih ve Sultan Yavuz Selim'in kalıcı bir tarihî tem olarak işlenmesini sağlayan bir başka isim ise Muallim Nâci'dir. Nâci'nin de bu iki Osmanlı sultanına dair yazdığı birer şiiri vardır: "Selîmiyye" ve "Lisân-ı Fâtihi'ten".

"Selîmiyye" 27 Temmuz 1883 tarihinde *Tercümân-ı Hakikat*'te yayımlanmıştır.²⁰ "Lisân-ı Fâtihi'ten" şiiri ise "Selîmiyye"den bir yıl sonra, yine *Tercümân-ı Hakikat*'te neşredilmiştir.²¹

Muallim Nâci'nin bu her iki şiiri de devrin, Muallim Nâci halkasına dahil diyebileceğimiz birçok genç şairi tarafından takdir görmüş, bu şiirlere nazireler ya-

¹⁶ Abdülhak Hâmid'in *Mektupları*, c. I, (Haz. İnci Enginün), İstanbul 1995, s.390.

¹⁷ "Fâtihi Ziyaret", *Gencîne-i Belâgat*, nr.2, 1312/1894, s.27.

¹⁸ *Merkad-i Fâtihi Ziyaret*'in muhteva yönünden geniş ve zengin bir tahlili için bk.: Ömer Faruk Akün, "Abdülhak Hamid'in *Merkad-i Fâtihi Ziyaret* Manzûmesi ve İçindeki Görüşler", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, nr. 7, İstanbul 1956, s. 61-104.

¹⁹ Mehmed Emin, "Biz Nasıl Şiir İsteriz?", *Servet-i Fünûn*, y.8, nr.380, 11 Haziran 1314/23 Haziran 1898, s. 244.

²⁰ "Selîmiyye", *Tercümân-ı Hakikat*, nr. 1542, 27 Temmuz 1883; *Şerâre*, İstanbul 1301, s.9-10; *Muallim*, İstanbul 1303, s.302-304.

²¹ "Lisân-ı Fâtihi'ten", *Tercümân-ı Hakikat*, nr.1837, 30 Temmuz 1884; *Fürûzân*, İstanbul 1303, s.9-10. Burada, Fâtihi ve Yavuz'a dair yazdığı bu iki şiirinden başka, Muallim Nâci'nin 1891 yılında yazmış olduğu "Gâzi Ertuğrul Bey" ünvanlı uzun bir manzûmesinin mevcut olduğunu (*Hazîne-i Fünûn*, y.2, nr.11, 8 Eylül 1310, s.87- nr.12, 15 Eylül 1310, s.90), bu manzumenin Sultan II. Abdülhamid tarafından çok beğenilmesi üzerine Nâci'nin "Târih-nüvis-i Selâtin-i Âl-i Osmân" olarak görevlendirildiğini, bu göreve gelmesi üzerine de yazmayı düşündüğü *Târih-i Selâtin-i Âl-i Osmân*'ın ilk cüzü olarak Gazi Ertuğrul Bey'in hayatını nesnen de kaleme aldığını zikretmek yerinde olur. Geniş bilgi için bk.: Celal Tarakçı, a.g.e., s.148-151.

zılmış, tahmîs ve terbî'ler yapılmıştır. Bunlar, dönemin şiirinde bu temlerin kalıçılığının ve yaygınlığının sağlanmasında Nâci'nin etkisini de göstermesi bakımından önemlidir.

"Lisân-ı Fâtih'ten" ve "Selîmiyye" şiirlerine yazılan bu nazîre, tahmîs ve terbî'ler, yazıldıkları tarih sırası ile, şunlardır:

- Abdülkerim Sâbit, "Tahmîs- Selîmiyye", *İmdâdü'l-Midâd*, nr.?, 1303/1885, s. 261-262.

- Abdülkerim Sâbit, "Tahmîs- Lisân-ı Fâtih'ten", *İmdâdü'l-Midâd*, nr.?, 1303/1885, s. 264-266.

- Tepedelenizâde H. Kâmil, "Cennet-mekân Sultan Selîm-i Evvel Lisânından", *Risâle-i Hâfi*, y.1, nr.6, 14 Cemâziyelevvel 1305/15 Kânûn-ı sâni 1303/(27 Kânûn-ı sâni 1888), s. 23-24.

- Hamdi Efendi, "Cennet-mekân Fâtih Sultan Mehmed Hân Hazretleri Lisânından", *Risâle-i Hâfi*, y.1, nr.12, 25 Cemâziyelâhir 1305/26 Şubat 1303/(9 Mart 1888), s. 48-49.

- Ahmed Hamdi Efendi, "Selîmiyye Yahud Tahmîs", *Gencîne-i Belâgat*, nr.5, 1312/1896, s. 41.

- Mehmed Celâl, "Merhûm Muallim Nâci'nin Selîmiyye'sini Terbî'", *Muktebes*, y.1, nr.12, 9 Zilkade 1315/19 Mart 1314/(31 Mart 1898), s. 89-90.

Biz bu makalemizde Muallim Nâci'nin bu iki şiiri ve bunlara yazılan yukarıda isimlerini verdiğimiz nazîreler, terbî' ve tahmîsler üzerinde durmak istiyoruz. Fakat devrin edebiyatında Sultan Fâtih ve Yavuz Selim'e dair yazılan şiirler yalnız bu nazîre, terbî' ve tahmîslerden ibaret değildir. Servet-i Fünûn edebiyatının başlangıcına kadar yaptığımız tarama neticesinde biz bu temleri işleyen aşağıdaki şiirleri de tespit ettik:

- Alif Ferruh, "Sultan Selîm-i Evvel Hazretlerini Ziyaret", *Tercümân-ı Hakikat*, nr. 1444, 3 Nisan 1883. (A. Hamit'in şiirine nazîre olarak yazılmıştır).

- Menemenlizade Mehmed Tahir, "Hamid Beyefendi'nin Selîmiyyesine Nazire Yollu Bir Manzume", *Ceride-i Havadis*, nr. 5855, 24 Kanun-i Sani 1884; *Elhan*, İstanbul 1303/1886, s. 20-22.

- Nâbîzâde Nâzım, "Fâtih", *Heves Ettim*, İstanbul 1303/1885, s. 22-25; *Mekteb*, y.3, nr.6, 15 Ramazan 1311/10 Mart 1310/(22 Mart 1894), s. 258-259. (Bu şiir Nâbîzâde Nâzım'ın tarih temi çerçevesinde kaleme aldığı tek şiirdir. Şiirin, Abdülhak Hâmid'in "Merkad- Fâtih'i Ziyaret" manzûmesinden etkilenilerek yazılmış olduğu söylenebilir. Fakat Hâmid'inkinin başarılı bir nazîresi olarak kabul edilmesi,²² nazîrelerin nazîre olarak yazıldıkları şiirlerin aynı şekil, vezin ve kafiye sisteminde olmaları gerekliliği göz önünde bulundurulursa, tartışılabilir).

- Mehmed Celâl, *Fâtih Sultan Mehmed-i Sâni Yahud İstanbul Fethi*, İstanbul 1308/1891, 32 s. (Bu küçük kitap, Mehmed Celâl'in Osmanlı sultanları için yazdığı ve birer risale şeklinde neşrettiği diğer 12 eseri gibi, mesnevî şeklinde kaleme aldığı tek bir şiirden ibarettir. Fâtih'in İstanbul'u fethedişi ve bu esnada gösterdiği kahramanlık ve dirayeti konu edinir. Celâl bu seriyi Muallim Nâci'nin "Târih-nü-

²² "Bu manzûme, Abdülhak Hâmid'in aynı konudaki şiirine yazılan nazîrelerin başarılı örneklerinden biri olarak kabul edilir." (Necat Birinci, *Nâbîzâde Nâzım*, Ankara 1987, s.12).

vîs-i Âl-i Osmân me'mûriyetiyle taltîf edilmesi üzerine" yazmıştır, örneği Muallim Nâci'nin *İbnü'z-Zübeyr*'idir ve me'hazı da Ahmed Midhat Efendi'nin *Kırkambar*'a dercettiği "Osmanlı Tarihinin Kısm-ı Şâirânesi" serlevhâlî yazıdır.²³ *Fâtih Sultan Mehmed-i Sâni Yahud İstanbul Fethi*'nin Mukaddime'sinde ise bu eserlerin herbirinin beş altı günde yazıldığını ve ileride tevsî etmeyi düşündüğünü belirtirse de ömrünün kifâyetsizliği buna imkân tanımaz.)²⁴

- Mehmed Celâl, *Yavuz Sultan Selîm-i Evvel Yahud Âfitâb-ı Satvet*, İstanbul 1308/1891, 24 s. (Celâl'in bu eseri de mesnevî tarzında yazılmış tek bir şiirden müteşekkildir ve yukarıda bahsedilen Osmanlı sultanlarına dair yazdığı manzum risaleler serisi içinde neşrolunmuştur. Eser Yavuz Sultan Selim'i kahramanlığı, devlet adamlığı, şairliği, katıldığı savaşlardaki başarısı yönlerinden ele alır. Şair Mukaddime'de bu eserini de ileride genişletmeyi düşündüğünü ifade eder).²⁵

- Mehmed Celâl, "Selâtîn-i Âl-i Osmân", *Maârif*, y. 1, c. 2, nr. 30, 16 Şaban 1309/(16 Mart 1892), s. 54-58. (79 beyitlik bir mesnevî olan bu uzun şiirde her Osmanlı padişahına birkaç beyitle temas edilerek adeta mini bir manzum Osmanlı tarihi, bir "fihrist-i şâhân" meydana getirilmek istenmiştir. Şiirde Fâtih 3 beyitte söz konusu edilirken, bütün şiir içinde en fazla yer 10 beyitle Yavuz'a tahsis edilmiştir).

- İsmail Safâ, "Hazret-i Fâtih'e Hitâb", *Huz Mâ Safâ*, İstanbul 1308/1892, s. 106-108. (Kitapta, şiirin altında yazılış tarihi olarak 23 Kânûn-ı sâni 1304/ (4 Şubat 1889) kaydı yer almaktadır. Şiirde Fâtih Sultan Mehmed'in kahramanlıkları ve şahsiyetinin üstünlükleri, kendisine hitab eden bir üslûpla anlatılmıştır).

- Yusuf Nihad, "Fâtih Sultan Mehmed Hân Hazretleri Lisânından", *Maârif*, y.3, c. 6, nr. 151, 4 Rebûlâhir 1312/22 Eylül 1310/(4 Teşrîn-i sâni 1894), s. 194. (Fâtih'in ağzından kahramanlığının ve zaferlerinin anlatıldığı 5 bendli bir murabba-ı mütekerrir olan bu şiir, başlığı itibarıyla her ne kadar Muallim Naci'nin "Lisân-ı Fâtih'ten" şiirinin bir nazîresi olduğu zannını uyandırıyor da, öyle değildir).

- Mazharüddin Gâlib, "Yavuz Sultan Selim Türbesinde", *Mâlûmât*, nr. 12, 22 Rebûlevvel 1313/13 Ağustos 1311/(25 Ağustos 1895), s. 230. (Yavuz Sultan

²³ Mehmed Celâl, *Sultan Osman Gâzi Yahud Bir Sayyâd-ı Hümayûn-baht*, İstanbul 1308/1891, s.2-3.

²⁴ Mehmed Celâl'in Osmanlı tarihine dair eserleri hakkında daha geniş bilgi için bk.: M. Fâtih Andi, *Ara Nesil Şairi Mehmed Celâl Hayatı-Görüşleri -Şiirleri*, İstanbul 1995, s.33-35.

²⁵ M. Celâl daha sonraları, Osmanlı sultanları için yazdığı bu şiirler için II. Abdülhamid'e yazdığı bir kasidenin fahriye bölümünde

"Fahr ederssem yaraşır sâye-i şâhânende
Çok mudur Bâkî-i şâir ile olsam tev'em
Ben ki târîh-i selâtîn-i izâmı yazdım
Yazmamış kimse onu şi'r ile benden akdem."

diye övünecektir. ("Cülûsiyye", *Hazîne-i Funûn*, nr.8, 19 Safer 1311/1 Eylül 1893, s. 59).

Selim'in türbesini cihana nur saçan bir "âsumân-ı ulviyyet" olarak işleyen bu kısa şiir üç beyitli bir "nazm"dır).

***

"Selîmiyye" 8 beyitten oluşan bir "kr't'a"dır. Kronolojik bakımdan "Lisân-ı Fâtih'ten" şiirinden önce yayımlanmıştır: 27 Temmuz 1883. Bu tarihte Nâci *Tercümân-ı Hakikat*'in "Edebiyat" sütununu yönetmektedir. Bu şiiri de ilk defa burada neşrolunur ve şair daha sonra bu şiirini *Şerâre*'ye de alır.²⁶

Şiirini nasıl yazdığını şairin kendisi şöyle anlatır:

Muallim Nâci birgün, zaten civarında ikâmet eylediği "Selîm-i Evvel Hazretleri'nin ravza-i mübârekesi"ni ziyarete gider. Her zaman mutâdî olduğu üzere türbenin içine girmeyip, bu sefer dışarıdan "tavaf" eyler. Yavuz'un hayatı gözünün önünden geçer. Türbedeki "sükûn-ı istiğnâ-mendâne" onu mütessir eder. Bu esnada aklına şu beyit gelir:

"Nasıl durur şu cihan-gerd kahramana bakın
Ne kahramanlara vermiş sükûn zamana bakın"

Orada karşılaştığı "neşve-i rûhâniyet" ile içi dolar ve kendisini istflâ eden "garip bir hâl"ile türbeye veda etmesini müteakip, bu hâl ile "Selîmiyye"yi yazar.²⁷

Yani Nâci'nin bu şiiri de Abdülhak Hâmîd'inki gibi bir türbe ziyareti şiiridir. Şiirde Yavuz'un yaptığı savaşlardan bir sahne şairin gözünde canlanır:

"Şanlı bir meydân-ı heycâ geldi pîş-i çeşmime"

Daha sonra şair bu savaş tablosunu, savaşıyan askerlerin, patlayan tüfeklerin, gürleyen topların, sıyrılan kılıçların tasviriyle oluşturduğu beyitlerle geliştirir. Bu savaşın ortasında ise, elinde, görene bir "berk-ı hâtif" zannını veren kılıcıyla Yavuz "cevlân" etmektedir. Onun savaşı hariçten idare etmeyip, böyle "kalb-i leşker-

²⁶ *Şerâre*, İstanbul 1301, s.9-10.

²⁷ Muallim Nâci, *Muallim*, İstanbul 1303, s.302-303. Daha geniş bilgi için bk.: Celal Tarakçı, *Muallim Nâci Efendi Hayatı ve Eserlerinin Tedkiki*, Samsun 1994, s.440.

Muallim Nâci'nin Ruslar'ın Deli Petro'sunun askerlerine uygulattığı bir savaş tatbikatı ile Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethi günlerindeki bir savaş oyununu karşılaştırarak, kendi döneminde ise en müessir silahın "marifet" ve "şahrâh-ı terakkî"de ilerlemek olduğundan bahsettiği bir yazısı da vardır: "Selîm-i Evvel'in Kahramânâne Bir Temâşâsı", *Tercümân-ı Hakikat*, nr.1645, 30 Teşrin-i sâni 1883; *Mektuplarım*, İstanbul 1303, s.256-268.

Ayrıca burada zikretmek de gerekir ki, Abdülhak Hâmîd'in ileri sürdüğü bir iddiaya göre, Muallim Nâci'nin, "Kabr-i Selîm-i Evvel'i Ziyâret" şiirine bir nazire yazmak arzusu da varmış. Abdülhak Hâmîd, 1884 baharında Recâzâde M. Ekrem'e Bombay'dan yazdığı bir mektubunda, Muallim Nâci'nin kendisinin "Kabr-i Selîm-i Evvel'i Ziyâret"ini çok beğendiğini ve bir nazire yazmak istediğini söyler: "... Görüyorum ki o zat (M.Nâci) bizim ekseriya ihtirâ yolu olan âsârımızı beğenmiyor. "Selîm-i Evvel Ziyâretnâmesi"ni beğenmiş ve bir de nazîre söylemek istemişlerdi. Bilâhare tenezzül etmediler" (*Abdülhak Hâmîd'in Mektupları*, c.I, (Haz. İnci Enginün), İstanbul 1995, s.319).

gâhta" görünmesi askerin kalbine başka bir kuvvet verir. Sultan Selim'in alnında ise "nûr-ı gâlibiyet" parlamaktadır.

Şiirin her beytinde redif olan kelime "müncelî"dir. "Işık, incilâl, parlak, meydanda" gibi mânâlara gelen bu kelime, şiirin bütününe yayılmış olan "ışık" imajını da pekiştirmektedir. Her beyitte yücelik, ulviyet ve kudsiyet çağrışımlarını da uyandıran bu imajı vurgulayan kelimeler şiir boyunca karşımıza çıkar ve 8 beyitlik şiirin vokabüleri içinde bunlar önemli bir yekûn tutmaktadır:

1. beyitte: *nîrân*; 2. beyitte: *âteş, yıldırım*; 3. beyitte: *fürûzân, nûr, kevkeb*; 5. beyitte: *berk*; 6. beyitte: *nûr*; 8. beyitte: *âfitâb, tenvîr, hurşîd*; bütün beyitlerde: *müncelî*.

Şiirin bitirilişi de, 6. beyitte

"Kahramân-ı bî-muhâbânın görün cevânını
Cebhe-i pâkinde nûr-ı gâlibiyet müncelî"

diye anlatılan Yavuz Sultan Selim'in doğrudan doğruya bir haşmet, heybet ve azamet güneşi (*hurşîd-i şevket*) suretinde tavsifiyle yapılır:

"Âfitâbın dehri tenvîr ettiği gündün beri
Olmuştur böyle bir hurşîd-i şevket müncelî."

Yavuz'un bu şiirde, böyle bir "haşmet ve azamet güneşi", bir "nûr-ı gâlibiyet" şeklinde değerlendirilişini, devrinin siyâsî ve sosyal yapısındaki bozgunun toplum psikolojisi üzerinde uyandırdığı karamsarlık ve bezginliğe karşılık, yazımızın başında da belirtildiği üzere, tarihte kendine bir çıkış, bir "ışık" arama ve bir "kurtuluş" isteğinin şuuraltındaki yansıması olarak görmek mümkündür. Dikkat edersek, aynı ışık imajı, Abdülhak Hâmid'in "Kabr-i Selîm-i Evvel'i Ziyâret"inde de defalarca karşımıza çıkmaktadır. Hâmid de Yavuz için *neyyir-i şevket, lem'a-i fitrat, şem'a-i türbet* gibi sıfat terkipleri kullanmaktadır. Hatta "Kabr-i Selîm-i Evvel'i Ziyâret"in

"Elinde meş'ale-i ma'neviyye-i tevhîd
Ederdi şark ile garbı ziyâsına dâvet

Zalâm içinde hakikat tenevvür etmişti
Yazık ki bârika-i ömrü söndü bî-müddet."

gibi beyitlerinde bunun açıkça ifade edildiği göze çarpar.

Bunun yanısıra Nâci'nin şiirindeki ışık imajı veren kelimelerden bir kısmı, gücü, kuvveti ve dehşeti de ifade eder mahiyettedirler: *nîrân, âteş, yıldırım, berk* gibi. Bunlarsa bir savaş ortamında Osmanlı askerinin "hamle-i şîrânesi"ni gözümüzde canlandıran kelimelerdir ve sürekli mağlûbiyeti yaşayan bir siyâsî ve askerî realitenin bir bakıma şairin şuuraltında bastırılmasıdır. Bu ilgiyi vermesi açısından

"Her tüfenginden fûrûzân nûr-ı cevval-i zafer
Her topundan kevkeb-i ikbâl-i millet müncelî"

beyti dikkat çekicidir.

Ayrıca böyle bir hamâsî-tarihî temi işleyen bu şiirin kafiyelerini teşkil eden *gayret, millet, satvet, celâdet, gâlibiyet, şevket* kelimeleri de, şiirin mânâ ve duygu dokusu ve devrin okuyucusuna sündüğü muhtevanın içerisinde, yukarıda belirttiğimiz toplum psikolojisi bakımından bilhassa öne çıkmaktadırlar.

"Selîmiyye"ye iki tahmîs ve bir terbî' yazılmıştır. Bu üç şiirin de sahipleri, dönemin edebî gruplaşması içerisinde Muallim Nâci'nin halkasına dahil isimlerdir: Abdülkerim Sâbit²⁸, Ahmed Hamdi ve Mehmed Celâl. Yukarıda verdiğimiz listede adı geçen Tepedelenizâde H. Kâmil'in "Cennet-mekân Sultan Selîm-i Evvel Lisânından" şiiri ise, "Selîmiyye"nin nazîresi yahut tahmîsi olmayıp, Muallim Nâci'nin "Lisân-ı Fâtih'ten" şiirinin bazı kafiyesi üzerine, ondan alınan ilhamla ve mısralarında her iki şiirin vokabülerinden alınmış kelimelerin de bulunduğu, Nâci'nin her iki şiirinin de tesirinde yazılmış müstakil bir şiirdir.²⁹

Tahmîslerden ilki Abdülkerim Sâbit'e aittir. Bu şiir 8 bendden oluşan bir tahmîstir.³⁰ Şiirde, Muallim Nâci'nin şiirinin unsurları mısra ve vokabüler bakımından daha zenginleştirilmiş, bendlerde umûmiyetle Nâci'nin her beyti, kendisinden evvel gelen Abdülkerim Sâbit'in mısralarıyla biraz daha pekiştirilmiştir belki, fakat bu şiire yeni bir fikir yahut muhtevâ açılımı sağlamamıştır. Aşağıdaki bendler buna birer örnektir:

"Bir hücum-ı dehşet-efzâ geldi pîş-i çeşmime
Canlı bir azm-i muallâ geldi pîş-i çeşmime
Kanlı bir vâdî ü sahrâ geldi pîş-i çeşmime
Şanlı bir meydân-ı heycâ geldi pîş-i çeşmime
Olmada her fırkadan nîrân-ı gayret müncelî.

Hâlık-ı küll arzı tedvîr ettiği günden beri
Âsumânı halk u takdîr ettiği günden beri
Âdem'i tahmîr ü tasvîr ettiği günden beri
Âfîtabın dehri tenvîr ettiği günden beri
Olmamıştır böyle bir hurşid-i şevket müncelî."

²⁸ Burada Muallim Naci'nin *Tercümân-ı Hakikat*'ten ayrılışının, Abdülkerim Sâbit'in kendisinin bir gazeline yazdığı tahmîsin, gazetede Ahmed Midhat Efendi'nin "Bir Mülâhaza-i Gayri Edîbâne" başlıklı yazısıyla ağır bir şekilde tenkit edildiği günlerde vukû bulduğunu hatırlayalım. Bk.: Celal Tarakçı, *Muallim Nâci Efendi Hayatı ve Eserlerinin Tedkiki*, Samsun 1994, s.88-89.

²⁹ Tepedelenizâde H. Kâmil, "Cennet-mekân Sultan Selîm-i Evvel Lisânından", *Risâle-i Hâff*, y.1, nr.6, 14 Cemâziyelevvel 1305/15 Kânûn-ı sâni 1303/(27 Kânûn-ı sâni 1888), s. 23-24.

³⁰ Abdülkerim Sâbit, "Tahmîs-Selîmiyye", *İmdâdû'l-Midâd*, 1303/1885, s.264-266.

Bununla birlikte, altıncı bendde Yavuz Sultan Selim'in dünya tarihindeki yerini vurgulayan

"Sâha-i dünyaya bast etmiş ulüvv-i şânını
Kâinâtın her biri tebcil eder ünvânını"

mısraları ile yedinci bendde Yavuz'un çağında zaman ve mekâna damgasını vurmuş bir Türk büyüğü olduğunu ifade eden

"Seyf-i meslûlün uzatmıştır cihânın kalbine
Sıyt-ı kakhârânesi girmiş zamânın kalbine"

mısraları nazîresi olduğu şiiri muhtevaca zenginleştirici mahiyette mısralardır.

İkinci tahmîs Ahmed Hamdi imzasını taşır ve yedi bendden müteşekkildir. Şair Muallim Nâci'nin kıt'asının son beytini tahmîs etmemiştir.³¹

"Selîmiyye Yahud Tahmîs" isimli şiirin üçüncü bendinde, Muallim Nâci'ninkinde ve Abdülkerim Sâbit'inkinde mevcut olmayan bir tavır alışı hemen dikkati çeker. Ahmed Hamdi

"Anmayıp Îrân u Yûnân ehlinin efsânesin
Seyredin Osmâniyân'ın hamle-i şîrânesin"

derken, Yavuz'un emri altında savaşan Türk askerinin kahramanlıklarını başka milletlerin savaş destanlarına tercih eden millî bir yaklaşım içindedir.

Beşinci bendde ise yine diğer şiirlerde olmayan başka bir boyutu yakalar ki bu da Yavuz'un halîfelik vasfını kazanan ilk Osmanlı sultanı oluşuyla yakından ilgilidir. Bu bendde şair Sultan Selim'in vazifesini "Kitâb-ı münzelin tenfîz-i ahkâmı" olarak niteleyip, bu vazife dolayısıyla onun "rûh-ı Nebiyy-i mürsel" tarafından takdîr ve tebcil edildiğini söylüyor:

"Kâridir tenfîz-i ahkâmı Kitâb-ı münzelin
Âferîn-hândır ona rûhu Nebiyy-i mürselin"

Bu mısralar Yavuz Selim'i Türk tarihinin bir büyük kahramanı, dirayetli bir devlet adamı olarak görmenin yanısıra, ona dînî-mânevî bir misyon da yükleyen bir bakışın ifadesidir.

Bu iki yaklaşımıyla Ahmed Hamdi, Muallim Nâci'nin şiirini daha da zenginleştirmektedir.

Ayrıca dördüncü bendde Türk askerinin düşman karşısındaki gâlibiyetinden ve düşman ordusunu perişan edişinden bahsederken, bunu harmana ateş verme imajıyla anlatması da vecîzdir:

³¹ Ahmed Hamdi Efendi, "Selîmiyye Yahud Tahmîs", *Gencîne-i Belâgat*, nr.5, 1312/1896, s. 41.

"Parlayıp bak olmuş âteş-bâr-ı gayret her nefer
Harmân-ı ömr-i adûya etmiş ilkâ-yı şerer
Germî-i pür-hâşına gâzîlerin kıl bir nazar"

Mehmed Celâl'in "Merhûm Muallim Nâci'nin Selîmiyye'sini Terbî'" adını taşıyan şiiri ise, adından da anlaşılacağı üzere, Ahmed Hamdi'ninki gibi, Muallim Nâci'nin vefatından sonra yazılmış bir terbî'dir.³² Şiir sekiz benddir. Mehmed Celâl'in şiirinde, diğerlerinden farklı olarak yer yer İslâm tarihinden ve kültüründen alınan öğelerin daha çok var olduğu nazar-ı dikkatimizi celbeder. Meselâ: 1. bende: *sırr-ı vahdet*; 2. bende: *ejder-i Mûsâ*; 3. bende: "*eyne'l-meferr?*"; 5. bende: *Haydar*; 6. bende: *şîr-i Hudâ*; 7. bende: *avn-i Hudâ*, *Peygamber'in ferman-beri olmak*.

Mehmed Celâl, Yavuz Sultan Selim'in elindeki kılıca Hazret-i Ali'nin dahi gıpta ettiğini söyler (5. bend). Yavuz hakkında, İslâm tarihinde Hazret-i Ali veyahut Hazret-i Hâlid bin Velîd için kullanılan "Allah'ın arslanı" (*şîr-i Hudâ*) sıfatını kullanır (7. bend). Yavuz'un ordusunun önünden kaçan düşmanların halini kıyâmet gününde müşriklerin "Kaçacak yer neresi?" (*eyne'l-meferr?*)³³ diye kaçışmasına benzetir. Osmanlı sultanlarının her birinin ilâhî yardıma mazhar olduklarını beyan ile, onların İslâm tarihinde milâdî 628 yılında Hazret-i Peygamber'in civar devlet reislerine gönderdiği nâmeleri götüren Dihyetü'l-Kelbî, Amr bin Âs, Abdullah bin Huzâfe v.s. gibi sahabelere benzetir.³⁴

Muallim Nâci'nin "Lisân-ı Fâtih'ten" şiiri, başlığının da belirttiği üzere, Fatih Sultan Mehmed'in ağzından söylenmiş 7 beyitli bir "nazm"dır. Neşir tarihleri bakımından, yukarıda da belirtildiği gibi, "Selîmiyye ile aralarında bir yıllık bir süre vardır.

Şiirde Fâtih kendi vasıflarını bir meydan okuma havasında beyit beyit sayar ve bu vasıflarla övünür. Dünya kendisine dar gelmektedir. Hiç kimsenin fikri Fâtih'ininki kadar "cevlânlı" değildir. "Feyz-i tecdîd"iyle millet ve devlet şan kazanmıştır. Zaferler elde etmiş bir kahraman olan Fâtih'in askerleri de atlısıyla, piyadesiyle kahramandır. Devrinin olaylarına bakışında nüfûz ve dirâyet sahibidir. Fâtih bir yandan hikmeti sanat edinmiştir, diğer yandan ise ülkeler fethini âdet.

Şiir Sultan Fâtih'i tek cephesiyle bize vermez. Her bir beyitte şahsiyetinin bir başka yönüne temas edilir.

Buna göre, Fâtih Sultan Mehmed bir cihangirdir, dünyalar ona dar gelmektedir:

"Mülk-i mevrûsum nedir? Dünya değil kâfî bana!"

³² Mehmed Celâl, "Merhûm Muallim Nâci'nin Selîmiyye'sini Terbî'", *Muktebes*, y.1, nr.12, 9 Zilkade 1315/19 Mart 1314/(31 Mart 1898), s. 89-90.

³³ *Kur'ân-ı Kerîm*, Kıyâmet Sûresi, 10. âyet.

³⁴ Geniş bilgi için bk.: Ali Himmət Berkî-Osman Keskiöğlü, *Hazret-i Muhammed ve Hayatı*, Ankara 1960, s.324-330.

"Şân u cândan istesem dünyayı tecrîd eylerim"

Fatih bir kahramandır, kudretli bir komutandır:

"Kesti sıyt-ı savletim Hunyad'ların dermânını
Kahramanlar! Baş kesin, şemşîr-i kahrım kanlıdır.

Saf-şikâf-ı safderân ünvanlıdır her fârisim
Her piyâdem saf-şikâf-ı safderân ünvanlıdır."

Fâtih bir fikir adamıdır. Hikmet ehlidir. Bilgindir. Derin bir nüfûz yeteneğine sahiptir:

"Hangi fikr-i bî-sükûn fikrim kadar cevânlıdır?"

"Baktığım her yerde bir vech-i hakîkat seyreder,
Dîde-i Hayder-nigâhım ol kadar im'ânlıdır."

"Keşf-i hikmet san'atımdır, feth-i kişver âdetim
Seyredin âsârımı, dâvâlarım burhanlıdır."

Fâtih yenilikçi ve muktedir bir devlet adamıdır, dünyanın gidişâtına vâkıftır:

"Feyz-i tecdîdimle millet canlı, devlet şanlıdır."

"Etmemek mümkün müdür âlem teveccüh gönlüme
Şark u garbın vâkıf-ı efkârı bir Osmanlı'dır."

Bu şiirde sayılan özellikleri çerçevesinde Fâtih'in bir yanıyla asker, bir başka yanıyla da bilgin ve sanatkâr olduğu, yani eski kültürümüzdeki ifadesiyle "sâhib-i seyf ü kalem" bir şahsiyete sahib bulunduğu karşımıza çıkmaktadır. Biri düşünceye, diğeri eyleme yönelen bu iki cepheyi kendisinde toplamış olması, onun ideal kişiliğini bize vermektedir.

Fâtih Sultan Mehmed'in şahsiyetinin bu yönü, Muallim Nâci'den önce, Abdülhak Hâmid'in "Merkad-i Fâtih'i Ziyaret"inde de işlenir:

"Bir maksada ederdî sefî ü kalem teveccüh"

"Şemşîr kuvvetinde hâmendî lerce-bahşâ,
Mu'cizdi mîsl-i hâme şemşîr-i hud'akârın."

Hâmid'e göre bu iki yön, bir maksada hizmet içindir:

"Tevhîd idi merâmın İslâm ile enâmı
Birleşti ol uğurda ilminle iktidârın."

Ömer Faruk Akün, Hâmid'in bu şiirine dair yazdığı makalesinde, ondaki bu değerlendirişin Namık Kemal'in eserlerinden geldiğini, *Devr-i İstîlâ* ve *Evrâk-ı Perîşân*'dan örnekler vererek ortaya koyar.³⁵

³⁵ Ömer Faruk Akün, "Abdülhak Hamid'in *Merkad-i Fâtih'i Ziyâret* Manzûmesi ve İçindeki Görüşler", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, nr. 7, İstanbul 1956, s. 88.

Muallim Nâci'nin şiirinde devrinin düşünce yapısı ve temâyülleri açısından aktüel bir perspektifle de yorumlanacak birtakım terkipler de gözümüze çarpar. "*Feyz-i tecdîdle* milletin canlı ve devletin şanlı olması", "bir Osmanlı'nın *şark u garbın vâkıf-ı efkârı* olması", "baktığı her yerde *vech-i hakîkatî* görmek", "*keşf-i hikmeti* sanat edinmek". Bunlar dönemin pek çok aydınının kafasında uyanmaya başlamış düşünceler ve sosyal ve siyâsî şartlar çerçevesinde değerlendirilebilecek ve adeta şiirde kavramlaşmaya doğru giden terkiplerdir.

Nâci'nin "Lisân-ı Fâtih'ten" şiirine de devrinde bir tahmîs ve bir nazîre yazılmıştır.

Tahmîs, "Selîmiyye"ye de bir tahmîs yazmış olan Abdülkerim Sâbit'indir.³⁶ Nazîre ise Hamdi imzasını taşımaktadır. Bu şiiri yazan Hamdi, muhtemelen "Selîmiyye"ye de bir tahmîs yazan Ahmed Hamdi Efendi'dir.³⁷

Abdülkerim Sâbit de manzûmesinde Fâtih'i, Muallim Nâci'nin şiirinde üzerinde durduğu özellikler çerçevesinde, onları kısmen genişleterek ele alır. Onun "Tahmîs"inde de Sultan Fâtih, dünyayı kendisine dar bulan:

"Gerçi dünya olmuyor cevânıma füşat-nümâ
İsterim dünyâyı teshîr eylemek ser-tâ-be-pâ."

elinde kılıcı, dilinde "i'tilâ azmî" ile düşmanını tehdîd ve "mülkü tezyîd" emelinde olan:

"Elde bir şemşîr-i kâhîr, dilde azm-i i'tilâ"
"Satvetimle düşman-ı dîni tehdîd eylerim
Korku bilmez askerimle mülkü tezyîd eylerim"

heybet, irfân ve "kuvve-i idrâk" sahibi:

"Bir cihangîrin tahayyül eyleyin irfânını"
"Heybetim mahveti Kostantinler'in bünyânını"
"Az mı gördün kuvve-i idrâkimi ey bî-zafer?"

"milletin ikbâl ü istikbâline hâris" ve fitratının ulviyyeti yüceliklerden fâriğ olmayan çok yönlü ve ideal şahsiyettir:

"Milletin ikbâl ü istikbâline ben hârisim"
"Olmuyor fâriğ havârikdan ulüvv-i fitratım."

³⁶ Abdülkerim Sâbit, "Tahmîs- Lisân-ı Fâtih'ten", *İmdâdu'l-Midâd*, nr.?, 1303/1885, s. 264-266.

³⁷ Hamdi Efendi, "Cennet-mekân Fâtih Sultan Mehmed Hân Hazretleri Lisânından", *Risâle-i Hâfî*, y.1, nr 12, 25 Cemâziyelâhîr 1305/26 Şubat 1303/(9 Mart 1888), s. 48-49.

Hamdi Efendi'nin Nâci'nin şiirine nazîre olmak üzere yazdığı şiir ise, Nâci'ninkinden iki beyit fazlasıyla 9 beyitten teşekkül etmiş bir "nazm"dır. Hamdi Efendi'nin şiirinde Fâtih'in daha çok mânevî bir bakışla, İstanbul'un fethini ve Fâtih'in şahsiyetini dînî bir zeminde temellendirme esasî üzerinde geliştiği dikkatimizi çekmektedir. Şair hemen ikinci beyitte Hazret-i Peygamber'in İstanbul'un fethine dair hadîsini hatırlar:

"Kadrimi i'lâ için fermûdedir *ni'me'l-emîr*,
Leşker-i fethim de *ni'me'l-ceyş* ile fermânlıdır.

Sâye şer' ü mâye adl ü pâye feth-i memleket
Emr-i dînîm şanlı, devlet canlı, seyfim kanlıdır.

Hızr-ı tevfiât-ı Rabbâniyye rehberdir müdâm
Hem ricâlullâh îânet kılmağa peymânlıdır."

Bilhassa bu son beyitte şairin, Fâtih Sultan Mehmed'in dîvânında da yer alan meşhur gazelindeki

"Fazl-ı Hakk u himmet-i cünd-i ricâlullâh ile
Ehl-i küfrü ser-te-ser kahr eylemekdir niyyetim.

Enbiyâ vü evliyâyâ istinâdım var benim
Lûtf-ı Hak'dandır hemân ümmîd-i feth u nusretim."

beyitlerini hatırlattığı gözden kaçmaz. Yine şiirin

"Re's-i engüşt-i işârâtımda tevhd-i milel
Lâ götürmez nutk u akl-ı hikmetim burhânlıdır."

beytinde Fâtih'in bilgin ve bilge şahsiyeti ve bu şahsiyetin milletin birliği için gerekliliği güzel bir ifâdesine kavuşur.

***

Buraya kadar bahsi geçen şiirlerde göze çarpan önemli bir hususiyet, bu şiirlerin ekserinin ya bir türbe ziyaretini konu edinmesi yahut da Fâtih Sultan Mehmed veyahut Yavuz Sultan Selim'in ağzından kaleme alınmış olmalarıdır. Bunlara burada üzerinde durmadığımız, fakat yukarıda verdiğimiz listede adı geçen Yusuf Nihad'ın "Fâtih Sultan Mehmed Hân Hazretleri Lisânından" şiiri ile Mazharüddin Gâlib'in "Yavuz Sultan Selim Türbesinde" isimli şiirini de dahil edebiliriz. Bu takdirde, bu şiirlerin yazılışında Hâmîd ve Nâci'nin, yazımızın başında bildirdiğimiz üzere, her iki sultana dair yazmış oldukları şiirlerin tarz, tavır ve tem olarak örneklik ettikleri yahut en azından yol çıkış noktasında durdukları daha iyi anlaşılacaktır.

Bu konuda, bir durumun üzerinde daha durmak gereklidir ki, o da Fâtih yahut Yavuz Selim türbelerini ziyaret temi etrafında gelişen şiirlerin varlığında etkili olan, milletlerin sıkıntılı ve durgun dönemlerinde, tarihin şanlı ve görkemli devirlerinde yaşamış ideal, büyük şahsiyetlerin varlıklarını hatırlamanın ve türbelerini ziyaret etmenin milletin fertleri için bir tesellî ve ferahlama vesilesi, hatta bir umut ve canlılık kaynağı olduğu realitesidir.³⁸

Fâtih yahut Yavuz'un lisanından yazılan şiirlerde ise, eğer sosyal psikoloji açısından bir yoruma gitmek gerekirse, toplumun gizliden gizliye bir "inkırâz psikolojisi"ne sürüklendiği bir dönemde, bir yandan tarihimizin bu büyük şahsiyetlerini daha samîmî ve muhabbetli bir surette benimseme duygusu yatarken, öte yandan da milletin bilinçaltında bu kahramanları sanki hâlâ aralarındaymış gibi "ölümsüz" görme arzusu, onlara bu sıkıntılı günlerinde daha sıkı sarılma ihtiyacı ve bundan gizli psikolojik bir rahatlama duyma hali kendisini gösterir.

³⁸ Nitekim bu duygu ve tesellî arama realitesi Mütareke yıllarında ve İstanbul'un işgâli günlerinde kendisini çok daha bariz bir şekilde göstermiş ve bu durum birçok edebiyatçımızın eserlerine yansımıştır. Meselâ, Rüşen Eşref bu günlerde halkla birlikte Süleymaniye Camii'ni, Fâtih ve Kânûnî türbelerini nasıl sık sık ziyaret ettiğini ve bu ziyaretlerindeki duygularını "Köşe Minderi" yazısı ile (*Dağ Yolu*, c.I, İstanbul 1929, s.152-157) *Dergâh*'ta yayımladığı "Üç Türbe" başlıklı yazısında (*Dergâh*, y.2, nr.42, 5 Kânûn-ı sâni 1339/1923, s 85-86) çok güzel anlatır. Benzer duyguları Yahya Kemal'in *Azız İstanbul*'unda güzel anekdotlarıyla bulmak mümkündür.

Selîmiyye

Şanlı bir meydân-ı heycâ geldi pîş-ı çeşmime
Olmada her firkadan nûrân-ı gayret muncelî.

Hasma karşı her saf-ı seyyâr âteş puskürür
Yıldırım gûyâ olur nevbet be-nevbet muncelî.

Her tufenginden fûrûzân nûr-ı cevval-i zafer,
Her topundan kevkeb-i ikbâl-i millet muncelî.

Seyredm Osmâniyân'ın hamle-i şîrânesin
Birden olmuştur hezârân seyf-i satvet muncelî.

Berk-ı hâtf sanma, olmuştur Selîm-ı evvelin
Dest-i pür-zûrunda şemşîr-i celâdet muncelî.

Kahramân-ı bî-muhâbânın görün cevlanını
Cebhe-i pâkında nûr-ı gâlibiyyet muncelî

Başka bir kuvvet verir cengâverânın kalbine
Kalb-i leşkergâhta oldukça Hazret muncelî

Âfitâbın dehrî tenvîr ettiği günden beri
Olmamıştır böyle bir hurşîd-i şevket muncelî

Muallim Nâcî

(*Tercümân-ı Hakikat*, nr 1542, 27 Temmuz
1883)

Tahmîs Selîmiyye

Bir hucûm-ı dehşet-efzâ geldi pîş-ı çeşmime
Canlı bir azm-ı muallâ geldi pîş-ı çeşmime
Kanlı bir vâdî u sahrâ geldi pîş-ı çeşmime
"Şanlı bir meydân-ı heycâ geldi pîş-i çeşmime
Olmada her firkadan nûrân-ı gayret muncelî "

Merd-i âteş-dıl gazanfer var âteş puskürür
Boş durur mu leşker-ı kakhâr âteş puskürür
Ordu pur-heybet gider, pişinde nusret râhber
Bî-tevakkuf her birî her bâr âteş puskürür
"Hasma karşı her saf-ı seyyâr âteş puskürür
Yıldırım gûyâ olur nevbet be-nevbet muncelî."

Harbgâhî bir çekâçâk kapladı ser-tâ-ser
Çıkma ayyûka mudhîş, Hayderî âvâzeler
Ordu pur-heybet gider, pişinde nusret râhber
"Her tufenginden fûrûzân nûr-ı cevval-i zafer,
Her topundan kevkeb-i ikbâl-i millet muncelî "

Kahreder a'dâyî seyret gayret-i merdânesin
Gösterir her burc u bârû râyet-i mîrânesin
Cünd-i İslâm'ın görün azm-ı cihangîrânesin
"Seyredm Osmâniyân'ın hamle-i şîrânesin
Birden olmuştur hezârân seyf-i satvet muncelî "

Sînesi gayretle dolmuştur Selîm-ı Evvel'in
Gayreti bu şânı bulmuştur Selîm-ı Evvel'in
Nâmı ber-niyet tutulmuştur Selîm-ı Evvel'in
"Berk-ı hâtf sanma, olmuştur Selîm-ı Evvel'in
Dest-i pür-zûrunda şemşîr-i celâdet muncelî "

Sâha-ı dünyaya bast etmiş uluvv-i şânını
Kâmâtın her birî tebcîl eder ünvanını
Gûş edince ceşş-ı hîzebr-savleti fermânını
"Kahramân-ı bî-muhâbânın görün cevlanını
Cebhe-i pâkında nûr-ı gâlibiyyet muncelî "

Seyf-ı meslûlun uzatmıştır cihânın kalbine
Sıyt-ı kakhârânesi girmiş zamânın kalbine
Dâim eyler bahş-ı gayret ejderânın kalbine
"Başka bir kuvvet verir cengâverânın kalbine
Kalb-i leşkergâhta oldukça Hazret muncelî "

Hâlık-ı küll arzı tedvîr ettiği günden beri
Âsumânı halk u takdîr ettiği günden beri
Âdem'i tahmîr u tasvîr ettiği günden beri
"Âfitâbın dehrî tenvîr ettiği günden beri
Olmamıştır böyle bir hurşîd-i şevket muncelî "

Abdülkerim Sâbit

(*İmdâdu'l-Midâd*, 1303/1885, s 264-266)

Cennet-mekân Sultan Selîm-i Evvel Lisânından

Her zaman seyrettiğim meydân-ı heycâ şanlıdır
Nâm-ı şâhânem gibi çok şanlıdır, çok ânlidir
Rehguzârından kaçın kım seyf-ı azmım canlıdır
Saldırır etrafına ejder gibi cevlanlıdır
Durmayın karşı burâk-ı savletim pek kanlıdır

Âlemi baştan başa parlattı tâb-ı himmetim
Eyledi ihyâ cihânî âfitâbî himmetim
Nûrları dünyaya saçmışken kitâb-ı himmetim
Her kavîyü âcîz etti bir itâb-ı himmetim
Durmayın karşı burâk-ı savletim pek kanlıdır

Kahramanlar inkîyâd eyler butun şemşîrime
Secdelerle baş eğerler nâm-ı âlem-gîrime
Doymam alsam hep cihânı kabza-ı teshîrime
Mahv olur her kım tesâdüf etse zahm-ı tûrime
Durmayın karşı burâk-ı savletim pek kanlıdır

Lâ-mekân-ı dehşete diktim livâ-yı tîğımı
İsteyenler gorsün işte ı'tılâ-yı tîğımı
Tatmayanlar varsa çıksınlar ezâ-yı tîğımı
Bir vuruşta bir de anlarlar belâ-yı tîğımı
Durmayın karşı burâk-ı savletim pek kanlıdır

Eyledi bin ma'rıfat içâd fıkır-ı hikmetim
Ser-te-ser âfâkı tenvîr etti mîhr-ı şevketim
Herkesin dermânını kesti sadâ-yı satvetim
Âsumân-ı heybeti tutretti nâm-ı dehşetim
Durmayın karşı burâk-ı savletim pek kanlıdır

.....
.....
.....

Durmayın karşı burâk-ı savletim pek kanlıdır

Tepedelenlîzâde H. Kâmil

(Risâle-ı Hâfî, y 1, nr 6, 14 Cemâziyelevvel
1305/15 Kânûn-ı sâni 1303/
(27 Kânûn-ı sâni 1888), s 23-24)

Selîmiyye Yahut Tahmîs

Bir cihangîrâne kavgâ geldi pîş-ı çeşmime
İnhizâm-ı cund-i a'dâ geldi pîş-ı çeşmime
Satvet-i ecdâd u âbâ geldi pîş-ı çeşmime
"Şanlı bir meydân-ı heycâ geldi pîş-ı çeşmime
Olmada her firkadan nîrân-ı gayret muncelî "

Fârisân-ı ceys-ı miğferdâr âteş puskurur
Her tüfenk-endâz-ı berk-âsar âteş puskurur
Topçular volkan gibi her bâr âteş puskurur
"Hasma karşı her saf-ı seyyâr âteş puskurur
Yıldırım güyâ olur nevbet be-nevbet muncelî "

Yağdırıp bârân gibi kurşun ile top dânesin
Ber-havâ etmişler a'dânın butun cebhânesin
Anmayıp İrân u Yûnân ehlinin efsânesin
"Seyredin Osmâniyân'ın hamle-ı şîrânesin
Birden olmuştur hezârân seyf-ı satvet muncelî "

Parlayıp bak olmuş âteş-bâr-ı gayret her nefer
Harman-ı omr-ı adüya etmiş ilkâ-yı şerer
Germî-ı pur-hâşına gâzilârin kıl bir nazar
"Her tufenginden fûrûzân nûr-ı cevval-ı zafer,
Her topundan kevkeb-ı ikbâl-ı millet muncelî "

Duymadın mı sıytını şâh-ı gazanfer-heykelin
Kâridir tenfiz-ı ahkâmı Kıtâb-ı münzelin
Âferîn-hândır ona rûhu Nebiyy-ı murselin
"Berk-ı hâfuf sanma, olmuştur Selim-ı evvelin
Dest-ı pur-zûrunda şemşîr-ı celâdet muncelî."

Dondurup seylâba şemşîri adûnun kanını
Eylemiş itfâ onunla âteş-ı udvânını
Etmîş isbât ehl-i İslâm'ın uluvv-ı şânını
"Kahramân-ı bî-muhâbânın gorun cevlanını
Cebhe-ı pâkında nûr-ı gâlibiyyet muncelî "

Rezmi ru'b-endâz olup ehl-ı hevânın kalbine
Lerzeler îrâs eder pîr ü cıvânın kalbine
Azmı gayret-bahş olur her kahramânın kalbine
"Başka bir kuvvet verir cengâverânın kalbine
Kalb-ı leşkerghâta oldukça Hazret muncelî "

Ahmed Hamdi

(Gencîne-ı Belâgat, nr 5, 1312/(1896), s 41)

Merhûm Muallim Nâci'nin Selîmiyye'sini Terbî'

Pertev-ı tîğimdan âsar-ı saâdet muncelî
İltimâ'-ı satvetimden sırr-ı vahdet muncelî
"Şanlı bir meydân-ı heycâ geldi pîş-ı çeşmime
Olmada her firkadan nîrân-ı gayret muncelî "

Saf yarar askerler, her bâr âteş puskurur
Ejder-ı Mûsâ gibi nevvâr âteş puskurur
"Hasma karşı her saf-ı seyyâr âteş puskurur
Yıldırım güyâ olur nevbet be-nevbet muncelî "

Satvet-ı şâhâneyi îbrâz edince bir nefer
Âsumâna akseder âvâze-ı "eyne'l-mefer?"
"Her tufenginden fûrûzân nûr-ı cevval-ı zafer,
Her topundan kevkeb-ı ikbâl-ı millet muncelî "

Atfedip de askerim enzâr-ı şemşîrânesin
Arz edince hasmına bir darbe-ı mîrânesin
"Seyredin Osmâniyân'ın hamle-ı şîrânesin
Birden olmuştur hezârân seyf-ı satvet muncelî "

Ra'de-ı dehşet-fezâsı, lerze-bahşâsı dîlin
Darbe-ı Hayder-pesendidir o şâh-ı ekmelin
"Berk-ı hâfuf sanma, olmuştur Selim-ı Evvel'in
Dest-ı pür-zûrunda şemşîr-ı celâdet muncelî "

Hâk-ı zillette perişân eyleyip duşmânını
Girdiği meydanda hıfz eyler uluvv-ı şânını
"Kahramân-ı bî-muhâbânın gorun cevlanını
Cebhe-ı pâkında nûr-ı gâlibiyyet muncelî "

Kım gelirse bilmeli şîr-ı Hudâ'nın harbine
Can tahammul eylemez dehşet-fezâ bir darbine
"Başka bir kuvvet verir cengâverânın kalbine
Kalb-ı leşkerghâta oldukça o Hazret muncelî "

Nesl-ı pâk-ı âl-ı Osmâni'nin olmuş her biri
Mazhar-ı avn-ı Hudâ, Peygamber'in fermân-beri
"Âfitâbın dehri tenvîr ettiği gündün beri
Olmamıştır boyle bir hurşîd-ı şevket muncelî "

Mehmed Celâl

(Muktebes, y 1, nr 12, 9 Zilkade 1315/19
Mart 1314/(31 Mart 1898), s 89-90)

Lisân-ı Fâtih'ten

Mülk-i mevrûsum nedir? Dünya değil kâfî bana
Hangi fikr-i bî-sükûn fikrim kadar cevhlânlıdır?

Şân u cândan istesem dünyayı tecrid eylerim
Feyz-i teccidimle millet canlı, devlet şânlıdır.

Kesti sıyt-ı savletim Hunyad'ların dermânını
Kahramanlar! Baş kesin şemşîr-i kahrım kanlıdır

Saf-şikâf-ı safderân ünvanlıdır her fârisim
Her piyâdem saf-şikâf-ı safderân ünvanlıdır.

Etmek mümkün müdür âlem teveccüh gönlüme
Şark u garbın vâkıf-ı efkârı bir Osmanlıdır.

Baktığım her yerde bir vech-ı hakikat seyredir
Dide-i Hayder-nigâhım ol kadar im'ânlıdır.

Keşf-i hikmet san'atımdır, feth-i kişver âdetim
Seyredin âsârımı dâvâlarım burhânlıdır

Muallim Nâci

(*Tercumân-ı Hakikat*, nr.1837, 30 Temmuz
1884)

Tahmîs

Lisân-ı Fâtih'ten

Gerçi dünya olmuyor cevhlânıma fûshat-nümâ
İsterim dünyayı teşhîr eylemek ser-tâ-be-pâ
Elde bir şemşîr-i kâhîr, dilde azm-ı i'tilâ
"Mülk-i mevrûsum nedir? Dünya değil kâfî bana
Hangi fikr-i bî-sükûn fikrim kadar cevhlânlıdır?"

Satvetimle düşmân-ı dîni tehdid eylerim
Korku bilmez askerimle mülku tezyid eylerim
Bence bir mâni' bulunmaz, azmı te'yid eylerim
"Şân u cândan istesem dünyayı tecrid eylerim
Feyz-i teccidimle millet canlı, devlet şânlıdır."

Bir cihangîrin tahayyül eyleyin irfânını
Milletin târihe yazdırdım ulüvv-i şânını
Heybetim mahvetti Kostantinler'in bünyânını
"Kesti sıyt-ı savletim Hunyad'ların dermânını
Kahramanlar! Baş kesin şemşîr-i kahrım kanlıdır "

Taht-ı âlî-baht-ı Osmânî'ye çıktım câlisim,
Milletin ikbâl ü istikbâline ben hârisim
Düşmenim dünyada olsa hükmü yoktur, âbisim
"Saf-şikâf-ı safderân ünvanlıdır her fârisim
Her piyâdem saf-şikâf-ı safderân ünvanlıdır "

Şân-ı nusret eyliyor her dem teveccüh gönlüme
Eyler, ettikçe sefer, Rüstem teveccüh gönlüme
Eylemişken fikr-ı mûsta'zam teveccüh gönlüme
"Etmek mümkün müdür âlem teveccüh gönlüme
Şark u garbın vâkıf-ı efkârı bir Osmanlıdır."

Az mı gördün kuvve-i idrâkimi ey bî-zafer?
Fikrimi çek imtihan mizânına gör tâb u fer
Bir hakikat, görmeden kâbil midir etsün güzer?
"Baktığım her yerde bir vech-ı hakikat seyredir
Dide-i Hayder-nigâhım ol kadar im'ânlıdır."

Olmuyor fâriğ havârikdan ulüvv-i fitratım
Arz eder u 'cübeler dünyaya fikr ü hasletim
Bak ne kudrettir kı hâizdir onu mâhiyyetim
"Keşf-i hikmet san'atımdır, feth-i kişver âdetim
Seyredin âsârımı dâvâlarım burhânlıdır "

Abdülkerim Sâbit

(*İmdâdü'l-Mıdâd*, 1303/1885, s 264-266)

Cenet-mekân Fâtih Sultan Mehmed Hân Hazretleri Lisânından

Gerçi cevhlângâh-ı âsârım fezâ-yı bî-kerân
Lâkin aksâ-yı emel ondan daha meydanlıdır

Kadrimi i'lâ için fermüdedir "ni'me'l-emîr"
Leşker-i fethim de "ni'me'l-ceyş" ile fermanlıdır.

Şâye şer' u mâye adl ü pâye feth-i memleket
Emr-ı dînim şânlı, devlet canlı, seyfim kanlıdır

Hızr-ı tevfikât-ı Rabbâniyye rehberdir müdâm
Hem ricâlullâh înet kılmağa peymânlıdır

Tûğ u tîğim inkıyâd u ihtilâfa münhasır
Sarsar-ı te'sîr-ı adlim (.) cevhlânlıdır.

Savlet-ı şîrâneme tâb-âver olmak mümteni'
Sıyt-ı satvet-sâzım ol vâdîde gayet şânlıdır

Saf-şiken şemşîr-zen tedmîr-i hasm-ı dîn eden
Gâziyân-ı nâmdârım kahrman Osmanlı'dır

Re's-ı engüşt-i işârâtımda tevhlîd-ı mîlel
"Lâ" götürmez nutk u akl-ı hikmetum burhânlıdır

Ben Ebu'l-feth'im ki feth-i kişvere şahid budur
Nâm-ı pâkim haşre dek "Fâtih" diye ünvanlıdır

Hamdi Bey

(*Risâle-i Hâfi*, y 1, nr.12, 25 Cemâziyelâhîr
1305/26 Şubat 1303/9 Mart 1888), s.48-49)